

КУЛТЪТ НА АПОЛОН В ТРАКИЯ. ПРОБЛЕМИ (ПРОУЧВАНИЯ ВЪРХУ ИСТОРИЯТА НА АНТИЧНИТЕ РЕЛИГИИ. VIII)

МАРГАРИТА ТАЧЕВА-ХИТОВА

Рецензент: *Димитър Попов*

Редактор: *Петър Тивчев*

Маргарита Тачева-Хитова, КУЛТ АПОЛЛОНА ВО ФРАКИИ. ПРОБЛЕМЫ (ИССЛЕДОВАНИЯ ИСТОРИИ АНТИЧНЫХ РЕЛИГИЙ. VIII)

Настоящее исследование посвящено интерпретации некоторых данных и эпитетов в памятниках Аполлону, найденных в древнефракийских землях. Их анализ позволил автору выдвинуть тезу, что бог, названный Аполлон в надписях Эллинистической эпохи, являлся верховным хенотеистическим божеством одрисских царей и их подданных. Культ этого бога указывает на связь и родство между древними религиями Фракии и Малой Азии. Позднее культ этот был синкретизован с классическим греческим культом Аполлона. Текст исследования был докладываван на конференции в память академика Д. Дечева, София, 1978.

Margarita Tačeva-Hitova. THE CULT OF APOLLO IN THRACE. PROBLEMS (STUDIES ON THE HISTORY OF ANCIENT RELIGIONS, VIII)

The study presents an interpretation of epithets and other data from the monuments connected with the cult of Apollo in ancient Thrace. The author comes to the conclusion that Apollo was a supreme henotheistic deity of the Odyryssae rulers and the population of their dominions. The origins of the cult go back at least to the Bronze Age. It developed independently of the classical Greek cult of Apollo and was syncretized with it at a later date. The cult indicates the proximity and interrelation of the religions of Thrace and Asia Minor. This study was presented as a report at the conference in honorem acad. D. Dečev, Sofia, 1978.

Ако се съди по епиграфските, нумизматичните и археологическите паметници, култът на Аполон се е радвал на широка популярност в тракийските земи на римските провинции Мизия и Тракия. Този факт, както и ред особености в именуването и иконографията на бога са привличали и продължават

да привличат вниманието на изследователите на античните религии и особено древногръцката и тракийската. В нашата историография за Аполоновата проблематика определени заслуги има академик Димитър Дечев. Той е не само сред първите европейски учени, които поставиха тази проблематика по новому — на основата на комплексното изследване на най-новите исторически, езиковедски и археологически данни. На него българската наука дължи и първите езиковедски и исторически интерпретации на тракийските етноними и епитети на Аполон.¹ Научната стойност на разработките на Дечев се определя и от тяхната актуална валидност, както и от възможността, която предлагат за нови интерпретации, породени от съвременното развитие на историята и помощните ѝ науки. Настоящата работа, посветена на 100-годишнината от рождението на забележителния български учен Димитър Дечев, е един опит в тази насока. Тя има за цел да осмисли някои явления в паметниците и характеристиките на Аполоновия култ в тракийските земи² през елинистическата и римската епоха, в които могат да се открият съхранени и по-стари тракийски или източносредиземноморски религиозни традиции. В методично отношение проучването следва успешно прилагания от Д. Дечев ретроспективен анализ, подкрепен с данните от интердисциплинарното изследване.

* * *

За разпространението на култа на Аполон в тракийските земи се съди най-често по достигналите до нас изображения или посвещения, които почти изцяло принадлежат на римската епоха. Като терминус пост квем се приема епохата на Херодот, който не посочва Аполон сред почитаните от траките богове; култът проникнал чрез западнопонтийските колонии и речните пътища от югоизток към вътрешните тракийски земи и бил асимилиран от близки нему местни култове; асимилацията се проявила по-късно в синкретичните изображения на Аполон, представян като тракийски бог-конник. Въпреки че в много светилища южно от Стара планина култът надминавал значението на локален за Тракия, той запазил характеристиките на гръцката интерпретация. В западнотракийските земи този култ бил слабо разпространен или почти липсвал, а в земите на север от Балкана бил разпространен благодарение на римския гарнизон в Мизия (в римска интерпретация) и на източните преселници в Марцианопол (в гръцка интерпретация). Аполон-конник се срещал често и в хинтерланда на Марцианопол и особено на територията на Разград и Търговище. Най-старите следи на култа са доловени чрез Севтополския надпис за територията на Августа Траяна и в светилището при Баткун.³

¹ D D e t s c h e w, Die Ethnika auf -avóξ, -ηvόξ. — Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, 63, 1936, p. 237 sq.; RACH I, 1950-Lief. 4, 1942, kol. 542 s. v. Apollon; Die thrakischen Sprachreste, Wien, 1976².

² Тук се имат пред вид главно земите, включени в територията на НРБ, но в наблюденията са включени и известните паметници от Югоизточна Тракия.

³ G. K a z a r o v. — RE, VI A, 1936, kol. 500 sq. s. v. Thrake (Religion); Тракийското светилище при с. Дийникли, — ГПлНБ, 1925, с. 31; Г. М и х а й л о в, Траките, С., 1972, с. 232 сл.; И в. В е н е д и к о в, Тракийският конник. — Векове, 1972, 4, с. 6 сл.; 3 л. Г о ч е в а. Култът на Аполон в Марцианопол и неговата територия. — Векове, 1974, 1, с. 68 сл.; Култът на Аполон до долодунавския лимес. — Археология, 1975, 2, с. 48 сл.; Le culte d'Apollon en Thrace. — Pulpudeva. I, 1976, p. 221 sq.: М. О п е р м а н. Паметниците и култът на тракийския Херос в България. (Дисертация) 1975.

Както се вижда от цитираните заключения, в някои проучвания липсва и опит да се проникне във времето, за което няма конкретните писмени или археологически данни, да се погледне на Аполоновия култ като феномен с определено голямо значение в тракийската религиозност. За това говори преди всичко представянето на Аполон като тракийски бог-конник, в многобройни оброчни релефи през II—III в. И ако за т. нар. гръцка или римска интерпретация на този бог знаем вече достатъчно много, то за тракийската му интерпретация, обратно на очакванията, се говори твърде рядко. Ето защо тук няма да се разглеждат паметниците за Аполон в гръцко-римска интерпретация, рожба на елинистическата амалгама в религиите на елинистическия свят, а само ония, които показват отклонение от тази интерпретация.

* *

В историографията проблемът за синкретизма на Аполон с тракийския бог-конник се разглежда отдавна. В по-старите изследвания се изтъква, че траките са наложили на своето анонимно конно божество името или атрибутите на модния Аполонов култ (Г. Кацаров), че явлението олицетворява соларния аспект на Херос в гръцка интерпретация (Кацаров, Петацони). Напоследък бе допуснато от М. Оперман, че отъждествяването е станало може би на основата на лечебните функции на тракийския Херос, но не само на тях, ако се съди по епитетите на Хероса: *ἐπὶ κοός*, *προφυλαίος*, *σώζων*, *ἀρχαῖος*, *ὑετικός*, *πατρίος* (доколкото ми е известно, последните два са носени само от Аполон). Въз основа на отъждествяването на двата култа Оперман посочи, че то отразява най-често покриването на местни соларни култове от Херос-Аполон, носител много често и на сотериологични функции.⁴ Локализирането на паметниците на конника-Аполон показва, че тяхното масово разпространение преди всичко обхваща земите на гетите и одрисите, чиито владетели имат като религиозно-политическа идеология тракийската орфическа доктрина.⁵ Важен за отбелязване е и фактът, че светилищата на конника-Аполон са особено разпространени в областите, където са засвидетелствувани най-значителните сепулкрални паметници на траките от бронзовата епоха насетне и най-значителните следи за соларния култ на траките през същата епоха (в Странджа, Сакар и напоследък новите открития в Провадийско, при с. Велец). Това говори достатъчно ясно, че не е правилно да се обяснява разпространението на Аполон в Тракия единствено чрез посочените по-горе пътища, а трябва да се търси интерпретация, която би обяснила явлението с вътрешните процеси на развитие в тракийската религия в една много по-стара епоха.

Вярно е, че в западнотракийските земи култът на Аполон е сравнително по-слабо разпространен, но в никой случай не липсва.⁶ Вярно е и че в светилището на Аполон и Диана в Монтана боговете се почитали в „чисто римски аспект“, но така е било само през римската епоха, защото светилището е край скала с ниша за култовите изображения и тези белези са тракийският паспорт на наследения там по-стар култ. Следите на стара тракийска двойца

⁴ М. Оперман. Цит. съч.

⁵ G. Mihailov. IGB, I, 79, 327 bis, 355, 357, 366 и др. 267, 269, 769, 803, 829, 838, 859, 769, 1643—1645, 1711, 1712, 1723, 1742, 1744 — 1749, 1767, 1772, 1804, 1808, 1814, 1815; G. Kazarov. Die Denkmäler des thrakischen Reitergottes in Bulgarien. Budapest, 1938, I, №. 142, 437, 557, 665, p. 13, 15.

⁶ G. Mihailov. — IGB, IV, 1928 — 1930, 1917, 2018, 2025, 2172, 2143, 2110.

богове се открива и в светилището при Глава Панега, което е съществувало и в предримската епоха. Там основната почитана двойца е Асклепий — Хигия, но има посвещения и на Асклепий — Артемида, Асклепий — Афродита, а са известни и посвещения на Силван и Диана под изображенията на Асклепий и Хигия. Това явление в иконографията на божествената двойца в Северозападна България е разгледано отдавна в нашата историография и напоследък бе обяснено с отъждествяването на тракийския Херос с Асклепий, Силван и Аполон,⁷ с което нещата се изясняват само донякъде. По-важно е едно твърдение, изказано навремето още от Добруски и възприемано и до днес,⁸ което вижда в почитаните богове древна тракийска двойца хтонични божества с лечителни функции. Показателно в тази насока е самостоятелното почитане на Артемида в светилището с характерния за върховните тракийски божества епитет *kuria*. Едно по-внимателно вглеждане в култа на Артемида от земите северно от Балкана би показало тракийския му характер и чрез иконографията ѝ — язеща елен и ловджийка, т. е. в по-старо семантично ниво. Но и култът на Аполон е засвидетелстван със следи от растителни стадий в хтонизма в оброчните плочки на Аполон с Дафне от Русенско (както и южно от Балкана в с. Крън). Връзката с бръшляна е особено интересна в историческо отношение, защото говори за връзката между Дионис и Аполон, която се наблюдава и в Делфи. И ако трябва да се покаже, че култът е по-стар и от времето на т. нар. Орфеева реформа, това, струва ми се, е възможно. Наблюденията върху находките от некропола при Орсоя, Михайловградско, и Остров, Врачанско, показаха доловената от Левек предпатриархална по същността си средиземноморска религиозна структура.⁹ Но тази структура има своята проява и в разпространената в Централна и Южна Мала Азия двойца на Аполон и Артемида-Лето. Според У. Рамсей тази двойца е асимилирала местната богиня-майка и нейния син-съпруг, най-често наричан Аполон. Същият автор, голям познавач на малоазийските древности, твърди, че това е лидо-фригийският слънчев бог, известен в различни области на Мала Азия като Сабазий, Лаирбенос, Мен, Содзон и др.¹⁰

Проблемите, които поставя или разрешава иконографията, могат да бъдат доизяснени и с привличането на данни от надписите, които досега не са използвани като доказателствен материал. Така един преглед на гръцките епитети на боговете от тракийските земи показва, че с епитета *kúrios*, най-характерен за тракийските религиозни посвещения, Аполон е засвидетелстван многократно, наравно почти с Херос. Този епитет говори не само за основна разлика между тракийската и древногръцката религия, но и за близост с малоазийската и сирийската. Епитетът бележи и разликата между тракийския Аполон и гръцкия, който не е носител на тази характеристика. Последната говори за хенотеистични религиозни настроения, съдържайки в себе си

⁷ Ив. Венедиков. Тракийският конник, с. 8 сл.

⁸ М. Оперман. Цит. съч., с. 162; Л. Огенова - Маринова. Доклад на 14-а национална археологическа конференция в Силистра, 1969, която има любезността да сподели мнението си с мене по непубликуваните още материали от Монтана; I v. V e n e d i k o v. Le syncrétisme religieux en Thrace. — Acta Ant. Philippopolitana, I, 1963, p. 159 sq.

⁹ А. Ф о л. Символичното погребение от с. Казичене, Софийско. — Изкуство, 1975, 3 — 4, с. 13; срв. и материалите у Т р. Ф и л и п о в. Керамика и идолна пластика от късно-бронзовия некропол при с. Орсоя, Михайловградски окръг. — Археология, 1974, 2, с. 12 сл.

¹⁰ W. M. R a m s a y. Artemis-Leto und Apollo-Lairbenos. — JHS, 10, p. 219, 228 sq.

не само изключителното място на бога в езическия пантеон, но и неговите сотериологични функции.

Аполон е носител и на другия характерен за нашите надписи епитет, ἐπὶ ἥκοος, с който се свързва и на о-в Делос и в Мала Азия. Тази характеристика на бога е другата съществена връзка между тракийската и малоазийските и предноазиатските религии, но и другата съществена отлика от балканската гръцка религия.¹¹ Тези характеристики на едно от най-популярните в Тракия през римската епоха божества, Аполон, могат да бъдат сериозно доказателство за неопосредствената чрез балканска Гърция близост на тракийското божество, наричано Аполон през елинистическата и римската епоха, с лидо-фригийското божество Аполон, Сабазий, Лаирбенос и др. и неговите сирийски паралели. Това доказателство има своето сериозно потвърждение в съвременното схващане за Аполон като отколенен малоазийски бог — Апулунас, известен от хетските надписи и почитан и в Омировата Троя.¹² Има и още едно потвърждение — Омировият епос не познава епитета κύριος, за боговете. Те носят друг един епитет — ἄναξ, от негръцки произход, с близко значение („seigneur“). Този епитет е употребен само за Аполон 17 пъти, за Посейдон — 13 пъти и за Зевс — 9 пъти.¹³ Съдейки по текстовете от Пилоските таблички, учените показаха дедуктивно, че Wanax = King, Ruler е било по всяка вероятност името на „младия бог“, който е син и съпруг на майката-богиня; подобни имена на богове имало и в хетските йероглифи.¹⁴

В надписите от Тракия Аполон е назоваван и с епитетите πατρίος, γένι(α)κός, προγονικός, ἀρχηγός τοῦ γένους, които го характеризират като бог-родоначалник, племенен или родов. В един надпис богът е даже πατρίος на цялата сапейска земя (IGB IV, 1794). Тези епитети се свързват в надписите и с други върховни тракийски божества — Асклепий, Артемида, Зевс Сабазий, Зевс Сбелсурд.

Тракийските етники на Аполон също могат да бъдат използвани за характеристика на култа му. Въз основа на събраните и систематизирани за пръв път тракийски имена и глоси Д. Дечев постави на научна основа езиковедските интерпретации върху значенията им. Новозасвидетелствуваните тракийски имена в надписите през последните 20 години станаха основа за нови езикови и ономастични интерпретации, които в много случаи потвърждават или се основават на постиженията на този голям български учен.

Повечето от тракийските етники на Аполон са свързани с местни имена, някои от тях са носени и от анонимния тракийски бог-конник, както и от Асклепий. Има и случай, в който обаче етниконите са присъщи само за Аполон.

Етниконите характеризират Аполон като „отстраняващ болката, злините“, „покровителствуващ, спасяващ“, „свързан със смъртта“, „лъчист, блестящ“, или го свързват с упойващи питиета.¹⁵ Важно е и разпростране-

¹¹ M. Tačeva-Hitova. Über die Götterepitheta in den griechischen Inschriften aus Moesia Inferior und Thracia. — BHR, 1978, 3, passim.

¹² M. P. Nilsson. Geschichte der griechischen Religion, I, 1941, p. 523 sq.; A. Ф. Лосев. Античная мифология. М., 1957, с. 270.

¹³ J. Puhvel. Greek ANAΞ. — Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, 73, 1956, 3-4, p. 203; B. Hemborg. ANAΞ, ANAΞEA und ANAKEΞ als Götternamen. Uppsala, 1955, p. 5, 7.

¹⁴ L. R. Palmer. Mycenaens and Minoans. New York, 1963, p. 232 sq.

¹⁵ V. I. Georgiev. Die thrakischen Götternamen. Ein Beitrag zur Religion der alten Thraker. — Linguistique Balkanique, 1975, I, p. 28 sq. s. v.

нието на тракийските етници — те са преди всичко в териториите на Августа Траяна, Адрианопол, Анхиало, а по-рядко в териториите на Сердика и Филопопол. На север от Балкана се откриват само в днешна Източна България, т. е. те са свързани преди всичко с териториите, владяни или контролирани от Одриската държава.

Особен интерес заслужава прякорът на Аполон αὐλαρχηνός/αὐλαρκηνός. За него Д. Дечев изрази възприеманото и днес схващане, че не е тракийски, а трябва да се свърже с αὐλάρχης, употребен от Септуагинтата като „управител на (царския) палат“. Според него αὐλαρχηνός/αὐλαρκηνός трябва да се преведе по-скоро като „началник, владетел на царския палат“ и да се възприема като равнозначно означение на владетел. Този прякор той свързва с процъфтяването на култа на Аполон-Август през епохата на Антонините и Северите; този култ в Тракия, родина на много римски войници, бил подменен от култа на Аполон-Аулархенос (в Аулархенос се проявява типичното подменяне на Х с К у траките). С αὐλαρχηνός Д. Дечев свърза и αὐλαρίокоc, който според него характеризира Аполон като владеещ или закрилящ царския палат, и предположи същата връзка с култа на Аполон-Август.¹⁶

Надписите с двата прякора произхождат отново, с незначително изключение, от териториите на Августа Траяна, Адрианопол и Анхиало, т. е. от земите на одриските владетели.

Вл. Георгиев също приема, че Аулархенос е гръцки епитет, но изказа становището, че Αυλο(υ)/Αβλου е тракийското име на Аполон, което отговаря на Ἀπόλλων и Ἀπλουv (тесалийското име на бога). Глосата, отговаряща на името на бога, според него се среща често като първа съставка в ред сложни тракийски имена.¹⁷ Същите тези имена са обект на проучването на К. Влахов, от което се вижда разпространението им, както и мнението на автора за посочената глоса. Според К. Влахов едносъставното име Aulus в Тракия, което не е засвидетелствувано преди I в. пр. н. е., не е тракийско, а римско име от етруски произход, разпространено сред траките чрез службата им в римската войска.¹⁸ Ако се съди по разпространението на сложните тракийски имена с първа съставка Αυλου- (известни още през III в. пр. н. е.) в балканските тракийски земи и сред тракийската диаспора, би трябвало да следва, че тази съставка е традиционна. Проблемът с тракийското име на бога е сложен и посоченото по-горе разрешение с Αυλου/Αβλου не изглежда окончателно — имам пред вид епитета на Аполон Αυλοσαδα, който стана известен напоследък от проучването на светилището на Аполон-конник в Търговишко.¹⁹ Трудно е да си представим, че траките са включили в случая името на Аполон и в прякора му или пък че нямат спомен за тракийското име на своя бог, почитан в това светилище в теокразия с Аполон. Ако съставката Αυλου- означаваше име на тракийски бог, тя би трябвало да фигурира и в тракийските царски имена според доловената напоследък традиция за образуването им; такива имена обаче не са известни досега. В тази връзка

¹⁶ D. Detschew. Die Ethnika. . . , p. 237.

¹⁷ V. I. Georgiev. Die thrakischen Götternamen, p. 23, 24.

¹⁸ K. Vlahov. Die geographische Verbreitung der thrakischen Personennamen mit Vorglied AYLOY-. — ГСУ ФФ, 57, 1963, 2, с. 376 сл., 385. Тук авторът не посочва своя превод на тракийското AYLOY-, което според последните му проучвания означавало „коза“.

¹⁹ К. Константинов. Тракийско светилище при с. Драгановец, Търговишко. — В: Тракийски паметници, Т. 2. С., 1980, с. 150 сл.

заслужава да се отбележи, че по отношение на тракийското име на Аполон не е било взето пред вид твърдението за връзката между името на гръцкия бог и хетския — Апулунас. Още повече, че по отношение на гръцките диалектни форми за името на Аполон (дор. Ἀπέλλων, кипърска Ἀπειλῶν, тесал. Ἀπλοῦν), неясни още на античните автори, днес се приема, че се дължат на заемаването в гръцкия език чуждо име на бога, в чийто малоазийски произход днес почти никой не се съмнява.²⁰

Проучването на епиграфските паметници, свързани с елинистическите тракийски владетели от одриско-сапейската династия, показва, че култът на Аполон е имал определена роля в религиозно-политическата идеология на властта им и че нейното значение може да се проследи до първите исторически засвидетелствувани одриски царе от династията на Терес.²¹ От друга страна, античното предание е запазило редица, макар и невинаги конкретни податки, за древната теокразия между Аполон и Дионис, която може да се открие в тракийския орфически култ на Сабазий. Преданието свързва соларизирането на хтоничния култ на Дионис с религиозна реформа, осъществена от митологическия тракийски цар Орфей. Така у Софокъл най-рано се появява сведението за почитането на слънцето от траките, а отъждествяването му с Аполон е засвидетелствувано у Еврипид, който е ползувал вероятно орфически източник, ако се съди по подобния текст у Псевдоаристотел. Според него Орфей не почитал Дионис, а смятал Хелиос за най-велик от боговете и го наричал Аполон; през нощта той се изкачвал на Пангей, за да посрещне изгрева и да поздрави пръв Хелиос.²² Същото сведение за траките, които почитали Хелиос и Дионис под името Сабазий, е дошло до нас от Александър Полихистор чрез трактата за Аполон на Макробий в Сатурналиите.²³

Отдавна е доказано, че първоначалната същност на култа на Аполон е била подчертано хтонична. И в Илиадата и в митовете, преразказани от Павсаний, Аполон е свързан със земеделието и скотовъдството, според Ксенофонт е и ловец, и покровител на лова. Като ловец на душите се схваща от Есхил и Софокъл. Като хтоничен бог Аполон е и лечител, и унищожител, и предсказател. Съобщението за пеоните, които почитали слънцето край стълб, завършващ с диск, съдържа сведението за хтоничната основа на култа на Аполон в най-ранните му прояви на неодушевен фетиш (каменен стълб). Зооморфизмът в култа може би трябва да се търси в изображенията на грифоните, които се откриват не само в тракийската метална пластика, но и в монетите на някои тракийски племена.

Направеният тук най-общ преглед на данните за култа на Аполон в тракийските земи засяга някои от важните и неразглеждани досега проблеми и дава основание за ред заключения, които го поставят в несвойствата за досегашните интерпретации светлина. Авторът не претендира, че всичките тези заключения са единствено възможните или окончателните, защото това е непостижимо по отношение на проблемите в античните религии — тяхното разрешение винаги ще съдържа в себе си повече или по-малко хипотетични

²⁰ M. P. Nilsson. Griechische Geschichte, p. 523 sq., 530 с литературата; А. Ф. Лосев. — Античная мифология, с. 127.

²¹ M. Tačeva-Hitova. Zur Religionsgeschichte Thrakiens in der hellenistischen Zeit. (Untersuchungen zur Geschichte der antiken Religionen, II). — Pulpudeva. I, p. 2

²² Trag. graec. fragm. (Nauck)², frg. Soph., frg. 523, Eurip., frg. 52 781; Mythographi graec., III, 1, p. 29.

²³ Macrobius. Saturnalia (Willis), I, 18, 11—12.

елементи. Извън съмнение обаче са възможностите, които предлага приложеният тук метод на комплексен и ретроспективен анализ на данните като здрава основа за изясняване на проблемите по отношение на древната тракийска религия.

Прегледът показва, че паметниците за Аполоновия култ в тракийските земи съдържат данни за всичките му семантични равнища, които се допълват от оскъдните сведения в античната традиция. Най-стабилна като че ли се оказва традицията в почитането на Аполон като ловец — качество, което в по-късната епоха се запазва само от Артемидата. Това хтонично равнище в култа на тракийския Аполон се регистрира не само в култа на двойцата от днешна Западна България, но и в тракийската иконография на бога през римската епоха като конник-ловец, и във функциите му на бог, свързан със смъртта, но и прогонващ злото, спасител, лечител и господар-покровител. Във връзка с това и ловът в жанровите сцени от тракийските паметници, който напоследък у нас се разглежда само или преди всичко като дейност, присъща на тракийските царе, ще трябва да се разглежда и в първобитно-митологически план, доколкото животът и смъртта са били единен и неразделен процес в първобитното съзнание.

Така се стига и до твърдението, че Аполон не е бил внесен в Тракия по предложените му в нашата историография морски и речни пътища от Елада, където той действително е пришелец — отначало враг, после най-гръцки от гръцките богове. Култът му на върховен бог с посочените хтонични функции е имал свои далечни корени, достигащи далеч преди бронзовата епоха. И ако паралелите с малоазийските богове, направени по-горе, са верни, то соларизирането на този култ трябва да е станало ако не преди, то поне по време на тракийската диаспора. Това соларизиране е било предизвикано и свързано с последствията от големите движения на етнически масиви в Юго-източна Европа. То е било насочено към унифицирането вероятно на различни религиозни системи — с преобладаващ хтонизъм или соларност, за да се постигне обединяването на различни в социално или етническо отношение групи. Паметниците от римската епоха за култа на Аполон в разглеждания ареал показват, че соларността е по-характерна за източната му половина (имат се пред вид и паметниците от днешна Турска Тракия), докато в западните райони хтонизмът е по-силен, т. е. по-слабо изживян. Обяснението трябва да се търси в различните съдби на тези земи и особено във влиянието на Одриската и Гетската държава. Защото паметниците от елинистическата епоха и интерпретацията на данните от надписите и епиклезите на Аполон, особено тази за Ауларкенос, демонстрират култа му като върховен не само за тракийските царе от гетската, одриската и по-късно от одриско-сапейската династия, но и за техните поданици.